

Наталія Сметаніна

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Тези доповіді присвячені дослідженню механізмів формування негативного ставлення до корупції. Автор аналізує важливість розвитку антикорупційної освіти в українському суспільстві.

Тезиси посвящені дослідженню механізмів формування негативного ставлення до корупції. Автор аналізує важливість розвитку антикорупційної освіти в українському суспільстві.

The thesis is devoted to the study of the mechanisms of the formation of a negative attitude towards corruption. The author analyzes the importance of developing anti-corruption education in Ukrainian society.

У сучасному суспільстві криміногенна ситуація із корупційними злочинами залишається складною, і питання посилення боротьби з корупційною злочинністю знаходяться у центрі уваги правоохоронних органів. Злочини корупційної спрямованості змінюють закони розвитку економічних відносин. Адже, як відомо, саме корупційні злочини детермінують економічну та організовану злочинність.

На загальнодержавному рівні визнано, що корупція становить реальну загрозу національній безпеці країни, а протидія їй має бути віднесена до найвищих пріоритетів держави. Виняткова поширеність корупції в Україні, у тому числі на вищому рівні влади й управління, у ключових ланках економіки, відзначається міжнародними організаціями, авторитетними аналітичними центрами, в численних рейтингах сприйняття корупції підприємцями та інвесторами¹.

Одним з найбільш істотних чинників у подоланні корупції є ставлення населення до цієї проблеми. За результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 року дослідження громадської думки, корупція вже входила до переліку найбільших проблем населення і викликала особливе занепокоєння у 47 відсотків громадян. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі. І в той же час, як свідчать результати досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень у разі, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми². До того ж значна частка населення з огляду на брак відповідних знань не кваліфікує певні види пове-

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології. У 3 кн. [Кн. 2]. Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів / А. П. Закалюк. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – С. 180.

² Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/page>.

дінки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики¹.

Але як показують дослідження 2017 року інформаційний потенціал висвітлення проблеми корупції, її небезпечних наслідків і заходів боротьби з нею ще не вичерпано. Зокрема, про це свідчать результати опитування мешканців восьми областей Півдня та Сходу України, яке було проведено на початку 2017 року компанією GfK на замовлення Інституту масової інформації за підтримки Української ініціативи з підвищення впевненості (UCBI) та USAID, а також моніторинрів ІМІ. Так, кожному п'ятому опитаному мешканцю Півдня та Сходу України (21%) не вистачало інформації про боротьбу з корупцією на місцевому рівні. Тоді як цій темі у місцевих ЗМІ присвячено лише близько 1% новин². І хоча засоби масової інформації є основною ареною для висвітлювання корупційних сюжетів та ініціативного виявлення корупційних схем, варто зазначити, що почався процес комерціалізації ЗМІ, який спричиняє негативні наслідки, коли заради доходів можна поступитися об'єктивністю у висвітленні подій³.

Досліджувані питання у тій або іншій мірі стали предметом наукових пошуків і дискусій для таких учених, як: О. Ю. Бусол, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, О. М. Литвинов, Д. С. Машлякевич, М. І. Мельник, Т. В. Мельничук, С. В. Невмержицький, О. В. Нестеренко, А. В. Савченко, М. І. Хавронюк, В. І. Шакур, О. Ю. Шостко та ін.

Експерти неурядової організації Transparency International Україна спільно з УДППЗ «Укрпошта» озвучили 10 найбільшійших корупційних проблем українців. Опитування проводилось протягом листопада 2015 року, також були проаналізовані звернення викривачів корупції в рамках кампанії «Вони б не мовчали». На жаль, за статистикою звернень продовжує лідувати освіта. Сам ТОП-10 найбільшійших проблем виглядає наступним чином: 1. Корупція у навчальних закладах (викладачі

---

¹ Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) : навч. посібник / А. В. Савченко ; МВС України, Нац. акад. внутр. справ. – К. : Центр учб. літ., 2016. – С. 7.

² Найбільше мешканцям Півдня і Сходу бракує інформації про боротьбу з корупцією (опитування) – Інститут масової інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/news/naybilshe-meshkantsyam-pivdnnya-i-shodu-brakue-informatsiji-pro-borotbu-z-koruptsiyu-opituvannya/>.

³ Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : моногр. / О. Ю. Бусол. – К. : Ін Юре, 2014. – С. 477, 479.

продовжують вимагати хабарі у студентів, в садочках і школах – побори на ремонти та інші «необхідні заходи»); 2. Корупція під час оформлення документів на землю (під час приватизації та виділення земельних ділянок); 3. Благодійні внески в лікарнях, стягування плати за безкоштовні послуги; 4. Корупція при призові у військкоматах (відсутність єдиного електронного реєстру призовників дозволяє продавати «справи»); 5. Зайві платежі при оформленні закордонних паспортів; 6. Корупція в житлово-комунальній сфері (зокрема, при підключенні автономного опалення); 7. Корупція в судах; 8. Корупція в правоохоронних органах (зокрема, нарікання на непрозорість переатестації правоохоронців та прокурорів); 9. Корупція при перетині кордону в зоні АТО (хабарі за вантажі та позачерговий проїзд); 10. Корупція в податковій, на митниці¹.

Формування негативного ставлення до корупції здійснюється як максимальний вплив на всі усвідомлені спонуки поведінки людини через: 1) стимулювання (зовнішній вплив, що за певних умов вимагає конкретної діяльності і поведінки, навіть якщо особистість має інші інтереси, потреби). Стимулами є всі заохочення і покарання – моральні і матеріальні, створення антикорупційного середовища і громадської думки; 2) активізацію спонук до спільної правомірної поведінки, наведення прикладів, показ перспектив, переконання, інформування, що допомагають особистості зробити вибір у напрямку антикорупційної поведінки. При виробленні поведінки, що зумовлена негативним ставленням до корупції, доцільним є використання технології критичного мислення і ненасильницького спілкування².

До найбільш ефективних заходів формування в суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції (за Антикорупційною стратегією) можна віднести: регулярне проведення інформаційних кампаній, спрямованих на формування психологічної установки у населення щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми; роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, що здійснюються в державі, положень законодавства про запобігання та протидію корупції, зокрема в частині визначення видів та форм корупційної поведінки; запровадження культу-

---

¹ ТОП-10 найболучіших корупційних проблем українців (опитування) – Transparency International Україна, УДППЗ «Укрпошта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainfo.org/blognews/1449657545-top-10-naybolyuchishih-koruptsiynih-problem-ukrayintsiv.html>.

² Антикорупційні засади діяльності органів влади : наук.-практ. посіб. / за наук. ред. А. В. Роздайбіди. – Х. : Друкарня МАДРИД, 2014. – С. 87.

ри повідомлення спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції про факти вчинення корупційних правопорушень. Необхідним для України є розвиток і системне запровадження проведення освітніх заходів щодо моделей поведінки у тих чи інших ситуаціях з можливими корупційними ризиками¹.

Подальше впровадження антикорупційної освіти у дошкільних і особливо шкільних закладах освіти, вищих навчальних закладах дозволить сформуванню антикорупційне мислення у значної частини населення України. Корисним буде дослідження позитивного досвіду розвитку системи антикорупційної освіти у таких державах, як Литва, Австрія, Данія, Грузія, Болгарія, Індонезія, Австралія. Найбільш активно робота по впровадженню програм з антикорупційного виховання здійснюється в Литовській республіці. Литва ініціювала ряд міжнародних проектів з антикорупційного освіти і виховання. У ці проекти були залучені освітні установи, місцеві спільноти, органи державного управління і некомерційні громадські організації. А у Болгарії ще з 2004 року були знайдені можливості для введення антикорупційних модулів в навчальні програми середніх шкіл².

Важливим напрямом формування антикорупційного світогляду у системі вищої освіти, підготовки фахівців з антикорупційної діяльності є запровадження освітньої програми «Юридичний антикорупційний менеджмент» у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого.

Вважаємо, що зростання антикорупційного потенціалу суспільства, формування психологічної установки у населення щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми, роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, спрямованих на подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції, залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності і проведення інформаційних кампаній має ґрунтуватися також на дослідженні і усвідомленні наслідків корупційних злочинів³.

---

¹ Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/page>.

² Антикоррупционное образование в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://suite101.com/article/political-anti-corruption-education-affect-on-youth-worldwide-a258238>.

³ Сметаніна Н. В. Ціна корупційних злочинів / Н. В. Сметаніна // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна). – Харків, 2017. – С. 175–176.

Усвідомлення населенням руйнівного потенціалу корупційних дій (зокрема, зростання вартості послуг при їх низькій якості, порушення конкурентних засад працевлаштування, складність розвитку власної справи, застарілі технології) стане дієвим заходом у реалізації антикорупційної політики держави, розвитку інституту викривачів корупції і власної щоденної антикорупційної поведінки.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

USAID

ОБСЕ

СВІТ БЕЗ КОРУПЦІЇ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Матеріали дискусійної панелі
Першого Харківського міжнародного юридичного форуму
«Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі»
м. Харків, 3–6 жовтня 2017 р.

Харків
«Право»
2017

УДК 342:328.185(477)
ББК 66.3(4УКР)3
С24

Редакційна колегія:

академік НАН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. В. Я. Тацій,
член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. Ю. Г. Барабаш,
д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін,
канд. юрид. наук, доц. І. А. Шуміло,
канд. юрид. наук О. О. Шуміло

С24 **Світ** без корупції: міф чи реальність? : матеріали дискусійної панелі Першого Харк. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі» (м. Харків, 3–6 жовтня 2017 р.). – Харків : Право, 2017. – 142 с.

ISBN 978-966-937-277-2

ISBN 978-966-937-277-2

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2017